

VIII.

BÉKÉSY KÁROLY BESZÉDE.

1879. márczius 15-dikén

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Azon nagy, láthatatlan égi hatalmasságon kívül, melyet urának vall a fellegek fölött az emberi hit, van még egy más szintén láthatatlan s mégis nagy földi hatalom, melyet urának ismer itt alatt a földön az emberi tudás. S míg amaz a szív sugallata szerint mindenható erejével a végtelen mindenség kormányzója s a parányi férgen elkezdve, sorsát intézi minden létezőnek, ennek csak értelemmel bíró ember felett van hatalma, de a történelem tanúsága szerint, az, e földre szorult világ képe az ő erejének befolyása alatt váltakozik. Sajátságos hatalmasság ez, megfoghatatlan testnélküli lény, kipattan valamelyik szűk emberi fő agyának egyik titkos rejtekéből s eljár a világon

országokat hódítani; erőszakkal sehol sem lépik fel, de csak pusztá megjelenése által milliókat tesz rabszolgáivá, kik önként hódolnak neki s önfeláldozással raknak oltárára vagyont, életet; mai napság leginkább a holt betűk alá rejtőzik s a nyomdafesték alól bájolja meg, búvöli el a népek ezreit; majd a nyelvekre szállva, csókjával apostolává avatja az értelmet. Nincs e földön hatalom és erő, mely képes volna megakadályozni korlátlan hódításait: a ki föllázad s megöli hivéit, ép e tettevel lesz apostolává e hatalomnak s a ki meghal érte, halálával ad neki életet; előtte nem léteznek az országok és nemzetek határai, belopódzik a szalmafedél alá, s titkon híveket toborz, benyit a fényes palotákba s letépdesi a czopfokat s megifjítja, vagy elsöpri az ósdiságot. És a midőn, hol kiverve, hol szívesen látva, ellátogatott a szegénytől a gazdagig, megkerül egy-egy országot, számbavéve hadseregét, tettere hívja fel alattvalóit, teremt általuk lassan és csöndben saját nagyságát hirdető nagy és szép dolgokat; de ha szükséges, mint fékeveszett fergeteg kerekedik fel, mint orkán zúg, tombol, pusztit, milliókat állit hadsorba, harcra hívja az ember, a test és lélek minden erejét, lelkesedését, fájdalmát és gyűlöletét s százados intézményeket söpör el, trónokat dönt porba s a multak romjain vér és halál utján éri el mindig biztos célját, a diadalt, mely egyszersmind mindig egy jobb sors, áldásos, szebb jövő hajnalának derüje.

E nagy hatalmasságnak atyja az ész, anyja a szív, keresztatyja a mindenható és — *eszme* a neve.

A názareti ácsmester fiának az emberiség két ezer év óta legnagyobb és legnemesebb szívü gondolkozójának eszméi, melyek ma is mint a keresztyénség alapítói élnek és tiszteltetnek jobban, mint valaha, az egész föld képét megváltoztatták s új történelmet kezdtek az ember számára.

Az egyszerű »domokos-rendü« barát eszméi, mihelyt betükbe öntve a wittenbergi templom kapujáról az első ottjáró által elolvastattak, mint a protestantizmus alapeszméi, egy új kort nyitottak meg Európa történetében.

A francia forradalom eszméi ellen hiába szövetkeztek a föld hatalmasai, hiába a kiváltságok, történelmi jogok birtokosai, a mult a jövő ellen; mert az eszmék a leghatalmasabbak, láthatatlanul hódították meg a föld művelt felét s lángba borítva egy világreszt, megalkották s mai napig alkotják a tizenkilencedik század történelmét.

Mi is eszmék megünneplésére, a francia vagy mondjuk a 19. századbéli forradalmak eszméinek, a legujabb kor vezérsillagainak nevenapjára gyűltünk e terembe.

Ez eszmék édes gyermekei, ugyancsak a keresztyénség eszméinek. A keresztyénség alapítója mondá: szeressétek egymást s a francia forradalom szinte két ezred év mulva azt felelé rá, hogy szerethessük egymást: legyünk *szabadok, egyenlők és testvérek!*

Szabadság, egyenlőség, testvériség! szép és nagy gondolatok, de a mit a szeretet isteni tanának czége

alatt annyi undokság véghezvitelét érte meg az öreg föld, ez eszmék is értelmezésük szerint váltanak szint és számos megvalósított szép intézménye mellett ma is sok társadalmi fekély szív magának életet e magas-tos eszmékből.

Szabadság! Lenni szabadnak, mint a szabad madár, vagy mint a puszták korlátlan királya. Ilyennek képzelék sokan a szabadságot a társadalomban. Helyes, de a szabad madarra az ölyv csap le s szabadon föl-emészti; az állatok királya meg az erőtlenebbet tiporja el; egyik szenved, a másik uralkodik s hol a legnagyobb szabadság él, ott virágozik egyszersmind a legigazságtalanabb zsarnokság. Ekkor azt mondá rá a társadalmi ember, hogy egy hatalmat, az államét kell fenntartanunk, mely erősebb lévén minden egyesnél, képes legyen rendet létesíteni. A hatalom azonban mindig elbizakodott és az erő, ha másoktól nem függ, a gyengével szemben mindig igazságtalan. Milyen legyen tehát a polgári szabadság! Erre a múlt századi francia forradalom tanúságai után, mely szabadsága által annyi zsarnokot szült Franciaországnak, következőleg feleltek azok, a kik jól értelmezték az igazi eszmét: legyen állami hatalom, mely kifelé megvédjen, befelé rendet tartson, de függjön mindig azoktól, a kikért fennáll s ezek mindig visszavonhassák, mihelyt hűtlenséget, visszaélést tapasztalnak e hatalomban. Legyen az állampolgárok között szabadság, de mindenki annyit áldozzon fel saját szabadságából, a mennyi szükséges, hogy másnak is magáé kijusson. Egyik államtagnak szabad-

sága csak a másik szabadságának határáig terjedjen és senkinek se legyen megengedve akként értelmezni saját szabadságát, hogy e korlátokon túlléphessen. Így keletkezett az *alkotmányos szabadság* fogalma és az a szabadság, melyért a magyar márczius tizenötödike kitűzte a zászlót.

Egyenlőség! Ikertestvére a szabadságnak s egyik a másikat feltételezi. — De a mint sok növény lehet gyógyszer, lehet mérég is. Nem egy osztálya a társadalomnak, miután az állam gyógyszernek bevette az egyenlőség eszméjét, most már oly társadalmi betegségek ellen akarja bevétetni vele, melyekben a helyett, hogy gyógyitna, meggyilkolja az államot. Egyenlővé gyalulni az embereket s ezek szorgalmának gyümölcsét, a vagyont, ott a hol két mindenben egyenlő lény még nem született, a hol külsőleg a magasság és törpeség, szépség és rútság, erő és gyengeség; belsőleg a jóság a gonoszság, a tudás, a tudatlanság, lángelme és köznapiság; foglalkozásra nézve a szorgalom és restség, szellemi tevékenység és testi munka között millió árnyalat létezik, hol épen e különbféleség a munkafelosztás elvénél fogva egy magasabb harmóniába olvad s egyiknek tehetsége kiegészíti a másik tehetetlenségét, — itt egyenlőre gyalulni az embereket épen annyi volna, mint az egyenlőséggel fojtani meg édes testvérét, a szabadságot, meggátolni az emberi erő tevékenységét, melynek gyümölcse bárhol a közfelvirágzás egyetlen eszköze.

Miben áll tehát az egyenlőség eszméje? Ember-

nek önmagával egyenlően becsülni másban az embert, tisztelni kiben-kiben az önszerezte érdemeket, mint megkívánjuk, hogy elismerjék saját érdemeinket, nem tudni be kiváltságnak mások kárára a származást, nem ismerni el jognak a születést. A majom és ember között tehetni osztályozást, de ember saját társa előtt egyenlő s csak annyit ér, mint a mennyi az érdem, mint saját tehetségének és munkálkodásának szerzeménye. Ez volt a törvény előtti egyenlőség, a magyar márcz. 15-ének jelszava.

És végül a testvériség az államban, a hol a testvérek is gyakorta ellenségek, hol úgy látszik egymás kezéből veszik az emberek a mindennapi kenyeret, a földmives, mindenkitől a ki él, eszik, s az iparos a hivatalnoktól veszi magához ennek anyagi javait, viszont megfordítva. Mintha az egész társadalom a célra volna teremtve, hogy békésen elkapdoshassák egymástól az emberek, a mivel bírnak, mintha az önzés szabad versenye volna törvényczikkekbe foglalva, hogy az erősebb mások bukásával diadalmaskodhassék. És mégsem úgy van. A földi javakat nem egymástól szerzi meg a társadalmi ember, hanem munkájával önmaga teremti; az, a mi önzés-okozta kapkodásnak látszik, csupán létrehozott készítménynek a kicserélése; minél több ily kicserélésre alkalmas terményt hoz létre a nemes értelemben vett önzés, annál vagyonosabb és virágzóbb a társadalom. Segíteni egymást a közelőhaladás e dicső művében, szeretni egymást a munkában, ez az a *testvériség*, mely »márcziusban lánggra gyújtá e népet.«

Eszmék, mind ékesen szóló eszmék, melyek bebarangolták a földtekét s Európa ujjíateremtésével fényes bizonysgot adtak róla, hogy nem azok a nagyok alakítják a népek történelmét, kik nagy tetteket visznek véghez; hanem ezek az emberi keblekbe titkon belopódzó s ott meggyőződéssé érlelődő gondolatok, ezek választják meg az embereket a meggyőződés végrehajtására. A fők, honnan az eszmék világra jönnek, nagyobb urai a földnek, mint a kik a hatalmat kezeikben birják.

Lehet azonban az eszme bármi nagy és szép, az észben hiába fogamzik meg a gondolat, ha nincs ott az eszmék édes anyja, a szív, mely felnevelje gyermekét. Világot átható, eszméket teremtő elme vajmi kevés születik s ezek századoknak üstökös csillagai, de nemesen lelkesedő s az édes anya szerelmével a halálig szerető szív számos kebelben lakozik. E kicsiny husdarab, melynek nagyságát talán azért nem bálványozzák az emberek, mert a gyermekét emlőin tápláló édes anyán, s a mátká sirján zokogó vőlegényen kezdve, oly általános birtoka mindenkinek, a kiben csak a becsületes élet tiszta vére kering, — e kicsiny portéka kell, hogy édes anyjává szegődjék az ész fiának s akkor a szív melegségének hatása alatt az eszme felnevekedik, megél, nagygyá lesz, különben mint az anyátlan árva, elpusztul.

Meddő anya szomorú sorsa azon nemzeté, melynek nincsenek gyermekei, a kiket szeressen s a kikért éljen, — eszméi.

És a mint nincs szebb és meghatóbb jelenete az emberi életnek, mint a midőn az édes anya küzd gyermekeiért, s érette minden ellenséggel szembeszáll egész a megsemmisülésig, ép úgy a legszebb napok egy nemzet életében azok, a midőn hosszú küzdés után a szívek lángja egybecsap s szerelmének tárgyáért egy nemzet egy akarattal késznek nyilatkozik feláldozni mindenét.

Ez volt nekünk márczius 15-ke.

A nemzetek ily alkalmakkor a körükben fennálló intézményeket a kiküzdendő eszmékhez mérik s a szerint döntenek el az eltörendő és létesítendő alkotásokat. Így látott napvilágot 12 pontban, hogy mit kíván a magyar nemzet, magában foglalván a modern alkotmányosság intézményeit, melyeknek életbeléptetésére helyet is kívánván csinálni, kimondta az óság mohós fonákságainak a föld színéről leendő eltörlését. Ez volt az első szabad szó és szabad sajtó első szülötte.

A beszéd, a néma gondolat elrepülő hangja, a sajtó, a beszédnek és gondolatnak néma megörökítője. Általa a gondolatnak millió nyelve lesz, melyek szótlannul beszélnek a szemnek s általa az értelemhez és kiosztja az emberiségnek úgy, hogy: mindenki a maga valóságában kapja a kincset kifogyhatatlanul. Hosszu küzdelmébe került az emberiségnek, míg megengedték neki az ilyenmü kincsek kiosztását. A szabad gondolat, melynek születését megakadályozni nem lehetett, kiküzdötte a szabad hitet s létesült a lelkiismereti szabadság, ez kivivta a szabad szót s emez a sajtó szabadságát.

Ez képezte egyik pontját azon férfias kívánság-

nak, mely aztán követeléssé, szentesített törvényné vált s később ezerek kiomló vérével megpecsételtetett.

A nevezetes okmány első pontja szabadságot, egyenlőséget, testvériséget kíván, s hogy megvalósulhassanak és biztosítva legyenek a következő pontokban foglalt kívánatok, az utolsó pont azt követelte, hogy *Jegyen unio!*

Nagyrésze annak, a mit a pontozatok magukban foglaltak, nem volt idegen a szabad magyar előtt. Az erdélyi részek alkotmánya szerint például a fejedelmek alatt a felelős miniszterium mintájára, a felelősség terhe alatt kormányozták az országot a főtanács tagjai, »kiket — a törvény magyar szavai szerint — 12 számukat mindenik nátióból az ország választván ő nagyságával együtt, ő nagysága confirmálja, (nálunk a fejedelem is csak nagyságos ur volt,) kiknek tanácsadásukhoz oly köteles legyen ő nagysága, hogy azoknak megegyezett akaratjok nélkül, derekas, országos dolgot ne igazgasson.»*)

A vallások szabadsága a kis Erdély határai között századok óta oly módon volt biztosítva, melyhez hasonló példát nem nyújt a történelem. És a mig világszerte vérfürdőből kelt ki a lelkiismereti szabadság, mi nálunk tanuságául annak, hogy az eszmék csak ott boszulják meg magukat és lépnek fel erőszakkal, a hol erőszakkal akarják őket elnyomni, soha egy csepp vér a hitért nem hullott.

*) Compilata 2 rész 1. czim 1. czikk 15 pont.

Ilyen s ehhez hasonló szép erényei és szabad intézményei lehettek a nemzetnek Királyhágón innen s túl, de mert három századdal ezelőtt a visszavonással eladta függetlenségét, nemcsak tőle függött, hogy a mit kíván, teljesüljön is. Három század szenvedései után 1848-ban tört ki még egyszer a nemzetben az akarat, hogy ura legyen sorsának. Megalkotta ekkor magának a jövő Magyarországnak képét s hogy megvalósíttassék ez eszménykép, követelte a tizenkét pont utolsójában az uniót, a kettészakított nemzettestnek, melyben a hosszú elválás daczára egy lélek lakott, egyesítését.

Egyesülés: unio! E szavakkal járta be az országot a tavaszi szellő s a nemzet szive, mint a nap meleg sugarainak intésére a természet felső ifjúsága, egyszerre egy érzelemben és lelkesedésben dobbant össze.

És jött május hava, jöttek a honatyák végrehajtani azt, a mit egy ország két fele akart. Nagy ünnep volt Kolozsvártt, háromszinű zászlók lobogtak a házakról, a nép hullámozott az utcákon s az unio sorsa felett tanácskozni gyűltek a honatyák. És jött az, a kinek ez eszmével egybeforrt élete s annyit szenvedett érte, mint az eszme maga. De a mig az ősz bajnok, Wesselényi Miklós a börtön és száműzetés alatt megtörve, szemevilágát elveszítve tért meg, addig az eszme csak erőt nyert a küzdelem alatt s megdicsőülve ült most diadalt. Kedves gyermekének menyegzőjére, jött a derék Wesselényi, ő bevégezte művét, célját elérte.

Az unio kimondatott, törvénynyé vált, ténynyé lett, életbe lépett.

De a mint elmúlt márczius 15-ike, a nemzet első szerelme, jöttek a megpróbáltatás nehéz napjai. Nagy és dicső volt a magyar e napok alatt, mint nagyobb és dicsőbb talán sohasem. Nem terem annyi babérlombja délnek, a mennyiből méltó koszorut lehetne fonní e napok hőseinek, nincs annyi drága gyöngye a keleti tengernek, a mennyiből méltó keretet rakhatni a magyar történelem ezen lapjának, nincs annyi szép szava a költészetnek, mely meg tudná énekelni e nagy napok magasztos lelkesedését.

És elmúltak ezek is, megtörtént az eszmék vérkeresztsége, egy nagy emléket, a szabadságharczot és egy keserű csalódást, a nemzetiségi harcztot hagyva maga után. Jöttek az eltiprás, leigázás napjai és »gyászba borult Magyarország.«

Nagyon rosszul számitottak azonban azok, a kik azt hitték, hogy van földi hatalom, mely az eszmékkal, diadalmasan megküzdhetne. Az érettök elesettek szellemei megjelentek a nemzetnek és a legmeghatóbb szónoklatokat tartották azon eszmék fönsége mellett, a kikért vértanukká lettek.

És teltek-múltak az évek; ismét az öröm szinei lobogtak Kolozsvar házain s vidám nép zajongott az utczákon, ismét együtt voltak a honatyák s épen e teremben, itt, a hol azóta szép Kolozsvar virágai talán a magyar nemzet egységének örömére vigadnak, (nem is fognak tánczolhatni többet, ha ez egység megszakad)

e teremben kérdezték meg Erdélyt, ha csakugyan akarja-e az uniót s megrázkódtak a falak a mennydörgő választól, hogy életre-halálra akarjuk!

A mi azóta történt, szükségtelen elmondanom a márczius 15-iki eszmék befejezéséhez.

Ma csekély kivétellel, mind teljesülve van a márczius 15-iki kívánságok 12 pontja.

De hová lett az ifju lelkesedés, a sziv melegsége? Valóban nincs többé! A nemzet, mint az ifju, ki a lélek tavaszának erejében sokat bízó hatása alatt rózsás ábrándokkal, magasztos tervekkel ékíti fel maga számára az előtte álló jövőt, s midőn kilép az élet virágosnak hitt ösvényére, a sok keserü csalódás, megpróbáltatás, a tövises, göröngyök, az idők mostohaságai, melyeket mind nem vett fel a jövő tervébe, megtörik erejét, megsemmisítik szép ábrándjait s terhessé teszik az életet: úgy a nemzetnek is, úgy látszik, elmultak ifju napjai, nehéz teherrel súlyosodik rá az élet. A csüggedés, elégedetlenség tör fel mindenfelé közöttünk s az annyi megpróbáltatás után is ifju erőben maradt nemzet, úgy látszik, néhány év óta nagyon megvénült, elvesztette a lélek rugékonyságát s inkább visszafelé, mint előre tekint.

Ám az elégedetlenség nem árt a nemzetnek, mert teljesen megelégedettnek lenni annyi, mint többet nem kívánni, nem követelni, nem haladni tovább, nem haladni pedig a haladók közt annyi, mint elmaradni, s ez egy nemzetnek nem szabad. Az életnek ránk mért keserü csapásai se riasszanak el, mert ezek csak arra

valók, hogy felkorbácsolják a nemzetben a tetterőt. A fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze. De az égre, e nemzetnek csüggedni, vénülni nem szabad, mert a vénség után a halál következik!

A negyvenes évek küzdelmében, a mikor még csak a jövődöbeli Magyarország terve felett folyt a vita, a két szellemóriás szerint egy célra törő két irány merült fel. Széchenyi azt mondá, hogy a nemzet anyagilag még erőtlen, először gazdaggá, erőssé kell tenni őt s akkor könnyen kivívhatja szabadságát; Kossuth erre azt felelé, hogy ki kell küzdeni előbb a szabadságot, mert csak úgy lehet a nemzet gazdaggá, ha kezei nem lesznek megkötvék. Magyarország először ez utóbbi utat választotta s bár nehéz bukás és hosszú szenvedés után, némi eltérésekkel célhoz ért. Eddig azonban összes erejét alkotmányos szabadságának kivívására fordította a nemzet, hogy azonban a kivívottat biztosítsa, mulhatlanul azon uton kell járnia, melyet Széchenyi a nemzet számára kijelölt. Ez ép oly nehéz és csöndes munka, mint a milyenek eszközei: az ipar, kereskedelem, okszerű földmivelés; — de a jövőnek egyetlen biztositéka. Itt talán e súlyos napok alatt leginkább eljött ideje, hogy a nemzet átértse, miszerint vannak körülmények úgy az egyesek, mint a nemzetek életében, midőn nagyobb dicsőség becsülettel élni, mint hősileg meghalni.

Békében épül a nemzetek nagysága, a harcz csupán próbaköve a békében gyűjtött erőnek. Magyarország a mohácsi vész előtt csöndes napokban törte

meg enhatalmát, mely aztán Mohácsnál háromszázadra elbukott. A nemzetek halálának csak egy módja van, az öngyilkosság s valóban csak azok a nemzetek tűntek el a föld színéről, melyek becsülettel élni nem akartak. Róma farkastejen táplált alapítójának utódai, a míg Róma ifju lelkesedése és tettereje élt, igába hajtották a világot, s midőn a puhaságban megvénült a nép, saját tehetetlensége által vészett el. Ügyeljen a magyar nemzet arra, a mit most cselekszik. Lejártunk, lejártattunk néhány év óta mindent, ügyeljünk ne jártassuk le a haza jövője iránti hitet és lelkesedést. Mert az egekre! ha nem hazugság e nemzetnek ezredéves multja, ha nem volt álom világra szóló nagysága és dicsősége, akkor e nemzet, ha élni akar, élni fog. E nemzetnek élnie kell!
